amszterdami szerződés (1997)

Az Európai Unió egyik alapszerződése, amelyet a 15 tagország képviselői 1997. október 2-án írtak alá a holland fővárosban. A szerződés tervezetét a Torinóban 1996. március 29-én kezdődött kormányközi konferencia dolgozta ki, majd az Európai Tanács 1997. június 17–18-i, szintén Amszterdamban tartott ülése fogadott el. A szerződés a tagállami ratifikációk után 1999. május 1-jén lépett hatályba.

Az amszterdami szerződés előtörténetéhez tartozik, hogy már a maastrichti szerződés (1992) rendelkezett arról, hogy EU intézményi reformjainak kidolgozására 1996-ban kormányközi konferenciát kell összehívni, hogy kidolgozza azokat a reformokat, amelyek az EU intézményrendszere alkalmassá váljon nagyobb számú új tagország befogadására.

Az amszterdami szerződés három részből (15 cikkből), valamint jegyzőkönyvekből és nyilatkozatokból áll. Az első rész tartalmazza (öt cikkben és több mint száz bekezdésben) az EU-szerződések kiegészítéseit és módosításait. A második rész az EU-szerződések szövegének egyszerűsítéséről, valamint a hozzájuk kapcsolódó számos jegyzőkönyv és melléklet egységes rendbe foglalásáról rendelkezik (hat cikkben). A harmadik rész a záró rendelkezéseket tartalmazza, valamint rendelkezik az addigi négy alapszerződés cikkeinek átszámozásáról és egységes szerkezetbe foglalásáról. Mindezek eredményeként az amszterdami szerződés hatálybalépését követően mind az Európai Közösségekről, mind az EU-ról szóló szerződés megújult, nemcsak tartalmilag, hanem szerkezetileg, valamint a cikkek számozását illetően is.

Az amszterdami szerződéssel nem sikerült ugyan megoldani az EU-bővítéssel összefüggő intézményi átalakítás legfontosabb kérdéseit (az Európai Bizottság tagjainak száma, a minősített többséggel való szavazás kiterjesztése újabb területekre a miniszteri tanácsban, valamint a tanácsi szavazatok újrasúlyozása, a polgárokhoz közelebb álló EU), a szerződés mégis számos előrelépést hozott. Ezek között a legfontosabb, hogy jelentős mértékben kiterjesztették az Európai Parlament jogalkotói hatáskörét. A közös kül- és biztonságpolitika (CFSP) továbbra is szigorúan kormányközi szinten maradt, fő irányvonalait az Európai Tanács adja meg. Az állam- és kormányfők fogadják el az ún. közös stratégiákat, amelyek meghatározzák az adott országra, régióra, külpolitikai területre a követendő politikai irányvonalakat. A Nyugat-európai Uniónak az EU-ba való beolvasztása helyett – mivel a britek, a dánok és a semleges államok ellenezték ezt a törekvést – az amszterdami szerződés csak a két szervezet szorosabb integrációja mellett foglalt állást. A közös kül- és biztonságpolitikával összefüggésben az amszterdami szerződés létrehozta az e politikákkal foglalkozó főmegbízott/főképviselő (High Representative for CFSP) tisztségét, aki az EU-országok kormányai által kinevezett főtisztviselő, a külvilág felé a tagállamok közös kül- és védelmi politikájának a megtestesítője, a H. Kissinger által egykor reklamált „Mr. Európa” (nevezik „Mr. CFSP”-nek is).

Az amszterdami szerződés lényegesen megerősítette a bel- és igazságügyi együttműködést is. Öt évet írt elő – 2004-ig – a tagállamoknak, hogy közös bevándorlási és menedékjogi politikát alakítsanak ki, s ezt a területet is közösségi döntéshozatal alá rendelte. 2004-től megnövelt hatáskörrel működik a hágai székhellyel felállított uniós közös rendőrhivatal, az Europol is.

Az amszterdami szerződés figyelemre méltó új cikke az ún. rugalmassági cikk, amely azt mondja ki, hogy a tagországok egy része akkor is megállapodhat egy-egy területen új együttműködésről, ha a többiek nem tudják, vagy nem akarják követni az ilyen országcsoportot, vagyis az integráció

egy-egy részterületen úgy is mélyülhet, hogy nem minden tagország vesz részt abban. Ez a cikk törvényesítette a „többsebességes Európát”.

Mivel az amszterdami szerződést előkészítő tárgyalások során nem sikerült több nagyobb horderejű témakörben megegyezni, az ezekről szóló döntéseket elnapolták (ezek az ún. amszterdami maradékok); megoldásuk három évvel később a nizzai szerződéssel (2001) történt. Ilyen körülmények között az amszterdami szerződés tulajdonképpen csak néhány évre szóló átmeneti rendezést hozott az integráció történetében.

(Horváth Jenő)